

מראה מקומות בכורות דף מא

{בפסול מום של עין א' גדולה ועין א' קטנה}
משנה (לעיל מ, ב). עינו אחת גדולה וכו'. ובגמ' גדולה כשל עגל וקטנה כשל אווז. וכתב רעק"א במשניות (אות כו) דלכאורה נראה לומר דאחת גדולה לחוד הוי מום, אפי' אם העין השני הוא כרגיל, וכן להיפך דאם א' כרגיל, והשני קטן כאווז, וכוונת המשנה או או קתני, או עינו אחת גדולה או עינו אחת קטנה, וכן דקדק מלשון רש"י לעיל (ג, ב). אבל כתב דבלשון הרמ' בפירושו כאן ובחיבורו (איסורי מזבח פ"ב ה"ב) וכן בטור משמע דהכל מום א' שיש שינוי בשניהם, דא' גדול כמו עגל, והשני קטן כמו אווז, אבל אם א' נשאר רגיל והשני גדול או קטן אינו מום.

ובהגהות האור גדול במשניות ציין עוד לדברי רש"י לעיל (לה, א ד"ה רועי כהנים) שכתב להדיא כדברי רעק"א דכוונת המשנה לאו או, וא"צ שתיהן. ויש להוסיף דכ"ה נמי בתוס' לעיל (מד, א ד"ה מחוי) שגרסו להדיא או או קתני. וכן דן מעצמו בליקוטי הלכות (פ"ז עין משפט אות ש) דאפי' א' כדרכה וא' גדול או קטן הוי מום. [וע' ליקוטי הלכות דשיעורים בגמ' כ"ש אם גדול עוד יותר או קטן עוד יותר, והביא כן מירושלמי, וכבר העיר החזו"א (כה, יא) על כמה דברים בליקוט"ה שציין לדברי הירושלמי, דזה מירושלמי המזוייף, והח"ח כתבו לפני שנודע הזיוף לאויר העולם].

באופן שנחלקו הראשונים כאן אם הכל פסול א' או ב' פסולים נפרדים.

והנה, לדעת הרמ' דהכל פסול א', חקר הגרי"ד זצ"ל (לעיל ג, ב) האם המום הוא פשוט מה שא' גדולה מחברתה ורק נאמר בה שיעור, דצריך שההבדל יהיה כ"כ גדול דזה כעגל וזה כאווז, ולרש"י מספיק בשיעור אפי' א' רגיל וא' גדול כעגל או קטן כאווז, ולרמ' צריך שיעור שינוי גדול יותר מאווז לעגל. או דלמא יסוד המום להרמ' אינו השינוי ביניהם, אלא עצם השינוי הוי מום, ורק לא מספיק בעין א' אם נשתנה אלא בעינן השינוי בשני העיניים, אבל אין המום ההבדל ביניהם אלא פשוט בעינן שינוי בכל אחת ואחת.

ואמר הגרי"ד דנפק"מ אם יהיה קרבן עגל שיש לו מום ועין א' כאווז, דלרש"י ודאי הוי מום דמספיק בעין א', אבל להרמ' בעינן שניהם, ומעתה תלוי בדין שניהם, דאם כל הדין הוא רק ההבדל, כאן הגם דא' רגיל מ"מ סו"ס יש הבדל גדול והוי מום, אבל אם בעינן שינוי בשתיהם הרי א' מהם לא נשתנה.

והנה, בגדר המום כאן בעינן אחת גדולה וכו' כפשוטו הוא מום מצד עצמו דהוי מום של שינוי או של הבדל ביניהם, אבל בגמ' לעיל (ג, ב) דנו אם יסוד הפסול מום הוא מצד השינוי, או מדין מום של שרוע.

והיינו, דבמשנה לעיל ע"א יש מום של שרוע ובברייתא תניא השרוע שנשתרבב לו יריכו וכו', ומבואר בגמ' דהגם דהברייתא איירי בשינוי גודל בין הרגלים, מ"מ למום של שרוע ל"ד ברגלים, אלא בכל האברים נמי אם יש שינוי בגדלם הוי בכלל מום של שרוע, ולכן גם העיניים בכלל זה, וכמו שפירש"י לעיל שם, וכן פירש"י בחומש (פרשת אמור) דיסוד מום של שרוע הוא בכל האברים, ע"ש. וכן מוכח ברש"י לעיל (לו, ב) שכתב במעשה שם דהוא שרוע וכו' ופירש"י עינו אחת גדולה וכו', והיינו דכל אבר בכלל מום של שרוע, וגם העיניים בכלל זה. ורק צ"ע מנ"ל לרש"י דהיה בעיניים שם אפשר באבר אחר, ועכ"פ מבואר דמום הוא בכל אבר.

אבל ברמ' לעיל גרס דשרוע הוא אם נשמטה יריכו, ובכלל לא שייך לאבר א' גדול מחבירו, ודלא כרש"י, וצריך ליישב הגמ' לעיל לדעת הרמ', וכבר עמד ע"ז המהרי"ט אלגזי כאן, וע' ח"י הגרא"ל מאלין ח"ב סי' נט משכ"ב.

{חילוק בין מום למקדש ולמדינה}

משנה. ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה וכו'. ומבואר במשנה והלאה שיש מומים דאין בהם תורת מום לפדות ולשחוט, ומ"מ פסולים להקרבה, וצ"ב מ"ש. ורק בדבר אחד יש דין מום רק להקרבה והוא במום עובר, דבאמת הוי מום גמור ורק עובר, ולכן פסול להקרבה ומ"מ אינו נפדה ואינו נשחט במדינה, אבל בלא"ה אם הוא קבוע, אז ממנ"פ או אינו מום כלל, או הוי מום גם לפדיון. [ורק בחסרון מצינו דין תמים יהיה לרצון, אבל בפרשת מום ליכא הבדל].

ומכאן זה כתבו התוס' לעיל (לו, ב ד"ה כאן) דבגמ' שם שחילקו בנקב באוזן דבעינן ככרשינה, ובפחות מכרשינה אפשר פסול להקרבה ולא לשחוט, וכתבו התוס' דמשמע דהוא דאורייתא דפסול, וצ"ע א"כ למה לא הוי מום לפדיון, והיינו דממנ"פ אם הוי מום מה"ת למה א"א לשחוט עליו. ות"י מכאן דאפשר הוא רק מדרבנן וכו', או באמת הוי מום עובר, או הוא דין אחר ששייך באדם מדין אינו שוה בזרעו של אהרן.

ואחרי הקדמה זו צריכים להבין דינים השונים כאן במשנתנו דהם מומים רק להקרבה בלבד, והנה, חורור ומים שאינו קבוע, כתב הרמ' (איסו"מ ב, ד) דהוי מום עובר, וכ"כ הרמ' שם לגבי בעל גרב וחזזית

דהוי מום עובר. אבל בדין חוטין הפנימיות שנפגמו [וכן נגממו כמש"כ השיטה ס"ק ג' וכו"ה בתוס' להלן ע"ב כאן], צ"ב, דאינו מום עובר, וא"כ ממנ"פ אם אינו מום לפדיון דאינו ניכר כמבואר בסוגיא לעיל, א"כ מה הפשרה הזו דעכ"פ פסול להקרה, וצ"ע.

וכתב הרמ" (שם ה"ח) דהפסול כאן הוא דין אחר מדין מבחר נדריך, ובי' בראשית ביכורים דאפי' אם אינו ניכר מ"מ סו"ס למתבונן היטב נראה, לכן הוי חסרון במובחר.

וכתב ע"ז הרמ" חידוש גדול, דמאחר דאין כאן מום אלא חסרון בדין מובחר ממילא אינו אלא דין לכתחילה, אבל בדיעבד הורצה אם הקריבו. ונמצא דבאמת הגם דכל הפסולים נכללים במשנה כאן, מ"מ חלוקים דאלו שהם מומי עובר פסולים אפי' בדיעבד, ואילו חוטין הפנימיות הוי רק חסרון בדין מובחר וא"כ מרצה בדיעבד.

אולם בשיטת התוס', כתב החזו"א (כה, יז) לדייק בדברי התוס' כאן בע"ב שלא העירו כלל מדין מובחר, ומשמע דפשיטא להו דהוי מום ופסול אפי' בדיעבד להקרה, ובע"כ הוא גזירה מדרבנן, וכ"כ רש"ש לעיל לז, א ע"ש שהאריך, דבע"כ הוא גזירה מדרבנן, ויסוד הגזירה בע"כ אטו חיצוניות שנפגמו או אטו פנימיות שנעקרו. ורק נתקשה שם שאם אכן יש גזירה מדרבנן למה לא גזרו גם להיפך בנעקרו פנימיות דאינו מום לשחוט אטו נפגמו, או חיצוניות שנפגמו דלא הוי מום לפדיון אטו הפנימיות. ועכ"פ נחלקו ביסוד המשנה כאן תוס' והרמ", דלרמ" הוא רק דין לכתחילה משום מובחר, ואילו לתוס' יש כאן גזירה מדרבנן.

והנה, בעיקר דין מובחר להרמ", כפשוטו הוא דין דאורייתא, וכ"ה בגרי"פ על רס"ג (עשה קה ד"ה ויתר נראה לומר) וכן נקט הגרי"ז לעיל (חי' לט, א ד"ה ר"י), ואעפ"כ אינו אלא מדרבנן. אבל במרכבת המשנה כתב בדעת הרמ" דאינו אלא מדרבנן.

והנה, עוד פי' מחודש מבואר כאן ברמ" בפיה"מ שכתב דמאחר דיש כאן איזה חסרון בשלימות הבהמה ממילא פסול להקרה דחסר בתורת תמים יהיה לרצון, ונכלל בדין הקריבהו נא לפחתך, והוא חידוש דיש כאן מדין חסרון הגם דאינו בכלל מום בכלל, ולכאורה להרמ" בפיה"מ באמת פסול בדיעבד, וכן דקדק באבן האזל (איסורי מזבח פ"ב ה"ח) דלרמ" בפיה"מ מעכב בדיעבד, וכתב דאדרבה בזה מבואר יותר מש"כ הרמ" בחיבורו דיראה לי דבדיעבד כשר, והלא אם כל הדין רק מדין מובחר ודאי אינו מעכב, כמפורש במנחות פד, א פו, ב, ובע"כ עיקר יראה לי של הרמ" הוא גופא דאינו מדין חסרון אלא מדין מובחר, וחוזר ממש"כ בפיה"מ.

{שיעור זקן בבהמה}

בגמ'. זקן חולה ומזוהם וכו'. ונתמעטו בגמ' ממן הצאן וכשבים וכו'. ולמעשה לא נזכר בשום מקום להדיא שיעור זקנה כאן בבהמה, ורק מצינו פסול זקן גם באדם, והתם בחולין (כד, ב) מצינו דשיעור זקן הוא שרות ורועד, והיינו דאינו תלוי בשניו אלא במציאות גופו, וע' תוס' ב"ק (ק', א) דמצינו שם בגמ' זקן בעבודה והיינו אם אינו רועד, וכו"ל.

[ובגדר רועד ורותת נחלקו האחרונים אם תלוי בשעת העבודה ממש, או מי שבדרך כלל רועד ורותת, ע' בזה בשו"ת דברי חיים ח"ב ס"ג מחלוקת בזה עם בעל הדרת קודש].

וכ"ז באדם, אבל בבהמה לא מצינו להדיא מה שיעור זקנה, וגם בזה נחלקו הראשונים, דתוס' ביומא (סה, ב) הביאו המחלוקת במשנה בפרה (פ"א מ"ג) מהו שיעור של פרה, לריה"ג בן ב', לת"ק בן ג', ולר"מ אפי' בן ג' וד', ורק יותר מזה אין מקריבים משום הכבוד. וכתבו התוס' דלרבנן מאחר דפרה רק בן ג', א"כ אח"כ פסול מדין זקן, דכבר עברו שניו, ומבואר בדברי התוס' שם דהוא פסול תורה, שכתבו לדון מדין הל"מ לגבי חטאת וכו', ובע"כ לרבנן פסול מה"ת. ונמצא דלר"מ פר לעולם נקרא פר ורק פסול מדרבנן משום כבוד, אבל לרבנן אחר שנות הפר כבר הוי בכלל זקן ופסול בדיעבד.

ונמצא א"כ דלא דמי לאדם שתלוי ברתיתה, ובבהמה תלוי בשנים. וכן דקדק המשנה למלך (איסורי מזבח פ"ב ה"ו) בדברי התוס' שם.

וכתב המשנה למלך דלכאורה היה נראה לומר כן גם בדברי הרמ" (ריש מעה"ק) שכתב כל השנים בבהמות לקרבנות, וכתב הרמ" דיתר ע"ז הרי הוא בכלל זקן ואין מקריבין אותו, ולכאורה הוא כנ"ל דיש פסול שנים. וכן דקדק בטורי אבן בר"ה (י, א) בדעת הרמ".

אבל מאידך בסתימת לשון הרמ" כאן באיסורי מזבח בפסול זקן לא הזכיר כלל שיעור שנים, וכתב המשנה למלך דבאמת צד זה צ"ע מגמ' מפורשת בסוטה דף מו דמפורש דליכא פסול שנים כלל אם לא כתיב להדיא בן שנה, וא"כ אין כאן פסול בשנים, וצ"ע דברי התוס' הנ"ל.

וכתב המשנה למלך דבדעת הרמ" נראה דבאמת מצינו להדיא בשיטת ר"מ דאחר ג' הגם דהוי פר פסול מדרבנן משום כבוד, וכפשוטו ודאי לר"מ הוא רק מדרבנן, וכ"כ בקרבן אהרן (פרשת צו רפ"ג) בשם

הראב"ד, וכ"כ התו"ט ריש פרה. וא"כ ה"ה י"ל כן לרבנן, דיותר מבן ג' פסול רק מדרבנן, וכל הא שכתב הרמ' ריש מעה"ק הוא רק מדרבנן דאין מקריבים וכמו לר"מ. אבל הפסול זקן כאן ברמ' הוא באמת כמו באדם כשמתחיל לרעוד מחמת זקנה.

ולפי"ז נמצא דנחלקו תוס' והרמ', דלתוס' אחר שניו כבר פסול מדין זקן, ואילו להרמ' פסול רק מדרבנן משום כבוד, ורק במתחיל לרעוד פסול מה"ת מדין זקן בסוגיין וכמבואר בפשטות הסוגיא בסוטה הנ"ל.

וכתב המשנה למלך דעפי"ז מבואר דברי הרמ' ריש פרה שכתב בפרה אדומה דכשר אפי' יותר מג' וכו' ואין בו פסול זקנה, והלא פסול זקן מה"ת כמבואר בסוגיין, וכפשוטו מבואר ברמ' דליכא פסול זה בפרה אדומה דאינו אלא קדשי בה"ב, אבל ק' דשאר פסולי קרבנות שייך גם בפרה אדומה כמו שפסק הרמ' (פ"א ה"ז) ומ"ש פסול זקן. ולהנ"ל י"ל דאין כוונת הרמ' דאין בו פסול זקנה דאורייתא, אלא אם רועד פסול גם בפרה, ורק דין הדרבנן משום כבוד אינו אלא בקדשי מזבח אבל בפרה אדומה אפי' אחר שנותרו אינו פסול משום פרה אפי' מדרבנן.

ועכ"פ בתוס' מבואר סו"ס דהוי פסול תורה מיד, וכן מבואר בפשטות התוס' בזבחים נט, ב שהקשו איך הקריב שלמה המלך פר של הנשיאים שהביאו במדבר, והלא נפסלו בזקנה, וכתבו שהוא הוראת שעה, ולא חילקו כלל דלא רעדו וכו', ומשמע דנפסלו אחר שנותרה מה"ת.

{גדר דין חולה}

חולה. גם שיעור חולה לא נתבאר, ובאדם כתב הרמ' בביאת מקדש פ"ז הי"ב דתלוי ברותת מחמת חולי, והיינו דרותת או מחמת זקנה או מחמת חולי פסול. וכפשוטו גם בבהמה כן וכמש"כ במשנה למלך שם (איסור"פ פ"ב ה"ו) דשיעוריהם שווים אם לא כתיב להיפך].

ובאו"ש בביא"מ שם ציין למש"כ הרמ' בעיוה"כ (ב, ד) דכה"ג ביו"כ שהיה זקן או חולה וכו' מחממים לו וכו', ומפורש דשייך מושג של חולי וכשר לעבודה, ובע"כ חולה סתם כחוש, אבל אינו רועד ורותת. וזה מוכח נמי מיניה וביה בהא שפסק הרמ' בטרפה דכשר באדם ורק פסול לבהמה, ובדרך כלל אם הוא טרפה הוא ג"כ חולה וכחוש, ורק סו"ס אם אינו רועד ורותת כשר. ויל"ע לתוס' שנחלקו ע"ז בבהמה לגבי שנים האם לגבי חולי מודו להרמ', או התם נמי ס"ל דיש שיעור אחר לבהמה, ובכל כחישות כבר נפסל מה"ת. [ומ"מ יש לדון בכחוש דפסול לכתחילה מדין מובחר].

ע"ב

וכי איצטריך קרא למעוטי ספיקא. ובתוס' (ד"ה ואתי) האריכו דבשאר מקומות מצינו פסוק למעוטי ספיקא, וביארו דרק מין בפנ"ע הגלוי כלפי שמיא ל"ש פסוק. וממילא ביארו דכוונת הגמ' רק לאנדרוגינוס ולא לטומטום. אולם בלשון רש"י משמע דשאלת הגמ' גם לטומטום.

וכתבו האחרונים, ע' תור"ח (חולין כב, ב), וכ"ה בשו"ת מהרי"ט (יו"ד ס"א), ובתוספת יוה"כ יומא (עד, א), דיל"פ כוונת הגמ' דספק דאורייתא לחומרא וממילא בין כך א"א להקריב טומטום בתורת עולה שמה היא נקבה. משא"כ במעשר בהמה ונגעים התם להיפך הפסוק הוא לקולא.

וכן דקדק בערל"נ נדה (לח, ב) בלשון רש"י בחולין דקושיית הגמ' מדין ספק דאורייתא לחומרא. אולם ע' תוספת יו"כ וחת"ס יומא שם, וכ"ה בערל"נ שם דזה תלוי אם ספק דאורייתא לחומרא מה"ת או לקולא מה"ת, ולרמ' (טומאת מת פ"ט הי"ב, וכלאים פ"י הכ"ז) הוא רק לחומרא מדרבנן, ובע"כ קושיית הגמ' כאן אינו מדין ספק לחומרא, וא"כ לפרש כן ברש"י יוצא דרש"י ס"ל כרשב"א, ובתוס' שלא פי' כן, ואדרבה כתבו דשאלת הגמ' כאן אינו לגבי טומטום מבואר דס"ל דספק דאורייתא לקולא מה"ת, עכ"ד.